

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Madde Kullanan Hükümlü Bireylerin Algıladıkları Sosyal Destek ile Depresyon Arasındaki İlişki

Relationship between Perceived Social Support and Depression in Convicts using Substance

Aylin Aslan¹, Osman Tolga Arıcağ¹, Bilge Karadağlı¹

1. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Gaziantep, Türkiye

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to examine the relationship between perceived social support and depression in convicts using substance.

Method: The study sample consisted of a total of 176 persons, including 86 persons who were convicted and using substance in probation unit and 90 persons who were randomly selected by the researchers. Sociodemographic information of the participants was collected and Multidimensional Perceived Social Support Scale (MSPSS) and Beck Depression Inventory (BDI) were all administered.

Results: Study results revealed that there was a significant moderate and negative relationship between BDI and total MSPSS and Significant Other subscale mean scores. However, a negative and poorly significant relationship was found between BDI and Family and Peer subscale mean scores. MSPSS mean scores were found to be higher in individuals who were not using substance and were not convicted and BDI mean scores were found to be higher in convicts using substance.

Conclusion: Psycho-social programs aiming to develop social support for convicts using substance will have a positive effect on the level of depression.

Keywords: Substance, social support, depression.

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, madde kullanan hükümlü bireylerde algılanan sosyal destek ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Yöntem: Araştırmanın çalışma grubunu, Denetimli Serbestlik Birimine bağlı madde kullanan hüküm giymiş 86 kişi ve araştırmacı tarafından rastgele seçilmiş madde kullanmayan hüküm giymemiş 90 kişi olmak üzere toplam 176 kişi oluşturmuştur. Çalışmada sosyodemografik bilgi formunun yanında Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (MSPSS) ve Beck Depresyon Envanteri (BDE) kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmamızın bulgularına göre, BDE puan ortalamaları ile toplam Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamaları ve özel bir insan alt ölçeği puan ortalamaları arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak BDE ile aile ve arkadaş alt ölçekleri puan ortalamaları arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmamızda algılanan sosyal destek düzeyi madde kullanmayan ve hüküm giymemiş bireylerde daha yüksek, bulunurken, depresyon düzeyi madde kullanan ve hüküm giymiş bireylerde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sonuç: Madde kullanan ve hüküm giymiş bireylere yönelik yapılacak sosyal desteğin geliştirilmesine yönelik psiko-sosyal programların, bu bireylerin depresyon düzeyine olumlu yönde etki edeceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Madde bağımlılığı, sosyal destek, depresyon

Correspondence / Yazışma Adresi: Aylin Aslan, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Gaziantep, Türkiye.

E-mail: Psikolog.Aylin.Aslan@hotmail.com

Received /Gönderilme tarihi: 01.01.2019 Accepted /Kabul tarihi: 22.01.2019

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) (1) küresel olarak 29 milyondan fazla uyuşturucu bağımlısını temsil eden 15 ila 64 yaş arasındaki 20 yetişkinden birinin, 2014 yılında en az bir uyuşturucu madde kullandığını bildirmiştir. Bununla birlikte; küresel hapisane nüfusu 11 milyon insanı aşarak nüfus artışından daha hızlı büyümekte, bu yüzden bireyi suça iten güçleri ve olası müdahale yöntemlerini incelemek için düzenli çabalara ihtiyaç duyulmaktadır (2). Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (3) 2016 verilerine göre, Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarındaki hükümlü/tutuklu sayısı 200.339'dur. 2016 yılı itibari ile uyuşturucu madde bağlantılı suçlardan dolayı bu kurumlarında 37.367 hükümlü/tutuklu bulunmaktadır. Bu oran, aynı dönemde ceza infaz kurumlarında bulunan toplam hükümlü ve tutukluların (200.339) %18,65'ini oluşturmaktadır. Buna ek olarak; 402.772 şüpheli, sanık ve hükümlü denetimli serbestlik uygulamasından faydalanırken, bu sayının 58.667'sini uyuşturucu bağlantılı suçlardan dolayı denetimli serbestlik uygulamasından faydalanan kişiler oluşturmaktadır. Bu oran toplam denetimli serbestlik sayısının %14,56'sıdır.

Madde kullanımı ve suç arasındaki ilişkiyi araştıran ve 30 araştırmayı kapsayan sistematik bir çalışmada, suç işleme ihtimali madde kullanan bireylerde madde kullanmayan bireylere kıyasla üç ila dört kat daha yüksektir (4). Koyuncu 2001 yılında yapmış olduğu çalışmasında, madde elde edebilmek için, madde bağımlılarının %34'ünün bir kez, %15'inin birden daha fazla kez hırsızlık ve ahlaka aykırı davranışta bulunduğunu, %62'sinin ise yasalarla sorun yaşadığını belirtmiştir. Aynı zamanda çalışmanın bulguları, madde kullanan grupta, psikiyatrik tedavi görenlerin sıklığının kontrol grubuna göre anlamlı derecede fazla olduğuna işaret etmektedir (5).

Günlük ihtiyaçları karşılamadaki yetersizlik ve başarısızlık durumu, birçok insanı strese maruz bırakmaktadır (6). İnsanlar, yaşamlarındaki problemleriyle baş edebilmek için madde kullanmaya yönelebilmektedir. Bu durum olumsuz duygulara, kaygıya ve depresyona yol açabilmektedir. Bu süreçte sağlanan iyi bir sosyal destek, stres altındaki bir birey için koruma sağlar ve bireyin olumlu duygusal deneyimini sürdürmek için ortak kazanım işlevine sahiptir. Çalışmalar, iyi bir sosyal desteğin, toplum normlarına uygun olmayan davranışları olan insanları, uyumlu hale getirdiğini ve topluma yeniden kazandırdığını göstermiştir (7).

Sosyal destek, bireyin hayatında olumlu bir değişiklik yaratan, hissedebileceği, fark edebileceği ya da kabul edebileceği bakım veya yardım anlamına gelir (8). Algılanan sosyal destek, bir kişinin destek alırken aldığı inandığı destektir; alınan destek ise bir kişinin gerçekten başkalarından elde ettiği destektir (9). Aile, arkadaş ya da özel bir insandan alınan sosyal desteğin olmaması durumunda yaşanan yalnızlık ve depresyon duygularıyla baş etmek için madde bir kaçış aracı olabilir. Saleem ve arkadaşları 2013 yılında yapmış olduğu çalışmada; aile, arkadaş ve özel insanlardan alınan sosyal desteğin bireylerin madde kullanım ve bağımlılık davranışlarını azalttığını belirtmiştir (10). Yapılan başka bir çalışma ise, madde bağımlılarının büyük çoğunluğunun ilk maddeyi arkadaşlarından temin ettiklerini göstermektedir (11). Madde bağımlıların birçoğu, madde kötüye kullanımına okul veya üniversite hayatı sırasında diğer akranların etkisi altında başlar. Çevrelerine bağlı olarak; bu yetişkinlikte de devam edebilir, yoğunluk ve sıklığı da artabilir (12).

Madde kullanım süresi arttıkça maddelerin birikimi ve etkileri de artmaktadır. Bundan dolayı ruhsal bozukluklar da artış göstermektedir. Depresyon dâhil olmak üzere psikiyatrik hastalıkların oluşumu, gelişimi, kontrolü ve önlenmesi ile sosyal destek arasında çok yakın bir ilişki vardır (7). Özellikle aile desteği, madde kullanan yaşlı nesilde bağımlılıkla baş edebilmek için genç nesile oranla daha önemli bir rol oynamaktadır (13). Bazı araştırmalar, madde kullanan genç kadınların daha yüksek sosyal destek aldığını, orta yaşlı ve yaşlı kadınların ise nispeten düşük düzeyde destek aldıklarını göstermiştir. Bununla birlikte, her yaştan erkek benzer düzeylerde sosyal destek aldıklarını bildirmiştir (14).

Araştırmalar, hükümlülerin ceza evinden çıktıktan sonraki yaşamlarında eski mahkûmluklarından gelen damgalanma nedeniyle, karmaşıklaşan hayatla başa çıkmalarına yardımcı olmak için, sosyal destek sunmanın önemli olduğunu göstermiştir (15). Mahkûmlukları sona eren kişilerin, olumsuz cezaevi koşullarından dolayı bazı sağlık problemleri yaşadığı bildirilmiştir. Bunlar arasında yüksek oranda ruhsal rahatsızlıklar ve serbest bırakıldıktan sonra ölümle sonuçlanan madde bağımlılığı da vardır (2). Daha önce hüküm giymiş ve tahliye edilmiş erkek ve kadınların sosyal ve kişilerarası ortamları yakından incelendiğinde, bu kişilerin potansiyel olarak depresyon riski altında oldukları görülmektedir (16). Bunun nedeni, istismar ve çocukluk travması, kişiler arası çatışma, sosyal izolasyon, yüksek kronik hastalık ve madde kötüye kullanımı gibi depresyonun çevresel nedenlerine maruz kalmalarıdır. Berg ve arkadaşları (2013), yasadışı uyuşturucu kullanımı ve depresyon ölçümleri arasında bir ayrışma olduğunu bildirmiştir. Bu çalışmada, daha az eğitilmiş ve daha az gelir geçmişine sahip yaşlı insanlarda daha yüksek bağımlılık saptamıştır. Maddeleri kötüye kullananların depresyondan muzdarip olma olasılıkları daha fazladır ve bunun tersi de mümkündür (Fergusson, Boden ve Horwood 2009). Depresyonu olan kişiler duygu durumlarını düzeltmek ya da suçluluk, umutsuzluk ve yalnızlık duygularından kaçmak için uyuşturucu madde kullanabilirler. Ayrıca insanlar, uyuşturucunun etkisinden kurtulduklarında veya bağımlılığın hayatlarını nasıl etkilediğiyle başa çıkmak için mücadele ettiklerinde depresyon yaşayabilirler (Conner, Pinquart ve Gamble, 2009).

Madde bağımlısı olmayan hükümlülerin, maddeyi kullananlara göre topluma geri entegrasyonları daha kolaydır (Belenko ve Peugh, 2005). Çalışmalar, madde kullanmayan hükümlülerin depresyondan çok daha hızlı iyileştiğini; çünkü onlara danışmanlık yapmanın ve onları toplumdaki normal yaşamlarına geri yönlendirmenin kolay olduğunu göstermektedir. Maddeyi kullanan bireyler, diğer ruhsal hastalıkları ile başa çıkmadan önce madde bağımlılığını nasıl bırakacaklarını öğrenmek durumundadırlar (Van der Kolk, 2017). Bu bağlamda sosyal desteğin mahkûmlar üzerindeki etkisine bakıldığında, Wallace ve arkadaşları (2016), aile desteğinin cezaevinde iken ruh sağlığını etkilemediğini, bununla birlikte hapisneden serbest bırakıldıktan sonra aile desteğinin ruh sağlığını etkilediğini ve bırakılma sonrası desteğin mağdurların zihinsel iyileşme oranını artırdığı görülmektedir. Bu, aile desteğinin mahkûmların cezaevindeyken değil, tahliye olduktan sonra daha değerli olduğu anlamına gelmektedir. Sosyal destek alan kişiler, aidiyet duygusu kazandıkları için serbest bırakıldıktan sonra sosyal destek almayan kişilere kıyasla topluma uyum sağlama konusunda daha başarılıdırlar (14).

Bu çalışma, madde kullanan hükümlü bireylerde algılanan sosyal destek ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın, madde kullanan hükümlülerin

ihtiyaç duyduğu sosyal destek ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek yönünde literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Örnekleme

Araştırmanın çalışma grubunu, Malatya Denetimli Serbestlik İl Müdürlüğü ve Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Denetimli Serbestlik Birimine bağlı madde kullanan hüküm giymiş 86 kişi ve araştırmacı tarafından rastgele seçilmiş madde kullanmayan hüküm giymemiş 90 kişi olmak üzere toplam 176 kişi oluşturmuştur. Madde kullanan ve hüküm giymiş katılımcıların yaş ortalaması 26.80 ± 8.82 (17-56 yaş aralığı) olup madde kullanmayan ve hüküm giymeyen katılımcıların yaş ortalaması ise 36.07 ± 10.07 (16-67 yaş aralığı)' dir. Araştırma kriterlerini karşılayan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden en az ilköğretim mezunu olan kişiler araştırmaya dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik Veri Formu

Araştırmacı tarafından çalışmaya katılan bireyler için hazırlanmış; cinsiyet, doğum yılı, medeni durumu, eğitim düzeyi, algılanan ekonomik düzey gibi demografik verilerin yanı sıra; madde kullanım şekli, kullanılan maddenin türü ve süresi olmak üzere toplam 11 sorudan oluşmaktadır.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (MSPSS)

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (MSPSS)'nin orijinali, Amerika Birleşik Devletleri'nde Zimet ve arkadaşları (17) tarafından geliştirilmiş olup; 12 maddeden oluşan Likert tipi bir ölçektir. Ölçek, sosyal desteğin yeterliliğinin, kişi tarafından subjektif olarak değerlendirilmesine dayanmaktadır. Ölçek her biri dört maddeden oluşan üç gruba içermektedir. Desteğin kaynağını içeren bu gruplar, aile, arkadaş ve özel bir insan olarak tanımlanmaktadır. Ölçekte her madde 1-7 aralığında bir puan ile derecelendirilmiştir. Her bir alt ölçekteki dört maddenin toplanmasıyla alt ölçek puanları ve alt ölçek puanlarının toplanması ile de ölçeğin toplam puanı elde edilmektedir. Elde edilen toplam puanın yüksekliği, algılanan sosyal desteğin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ülkemizde ölçeğin, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Eker ve Arkar (18) tarafından yapılmıştır.

Ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısı, yapı geçerliği ve güvenilirliği genel olarak tatmin edici düzeyde bulunmuştur. Fakat "özel bir insan" alt ölçeğinin ülkemize uyarlanmasında birtakım zorluklarla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Örnekleme üzerinde yapılan değerlendirmeler sonucunda, "özel bir insan" teriminin ülkemizde yaygın olarak kullanılmadığı görülmüştür. Bu bağlamda, ölçeğin orijinal formunda "özel bir insan" olarak adlandırılan alt ölçek üzerinde birtakım değişikliklere gidilmiş ve bu alt ölçek, ailenin ve arkadaşlarının dışında olan kişi (örneğin, flört, nişanlı, akraba, komşu, doktor) olarak yeniden şekillendirilmiştir. Ölçeğin değiştirilmiş bu haliyle yapılan faktör analizi sonucunda, ortaya çıkan faktörler; Aile (3., 4., 8. ve 11. Maddeler); Özel Bir İnsan (1., 2., 5. ve 10. Maddeler) ve Arkadaş (6., 7., 9. ve 12. Maddeler). Alt boyutlarıdır. İç tutarlılığı ölçmek amacıyla kullanılan Cronbach alfa yöntemi sonucunda farklı tanı gruplarına yönelik elde edilen değerler .80 ile .95 arasında bulunmuştur (18).

Beck Depresyon Envanteri

Beck Depresyon Envanteri, Beck ve arkadaşları tarafından (19), depresyon belirtilerinin sıklığının belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, dört maddeden oluşan, 0-3 aralığındaki puan ile değerlendirilen ve toplam 21 soru içeren, kendini değerlendirme türünde Likert tipi bir ölçektir (20). Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 63 olup; toplam puanın yüksek oluşu depresyon düzeyi ya da şiddetinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin kesme puanı 17 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Hisli (20) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç güvenirlik katsayısı .80 olarak saptanmıştır.

Veri Analizi

176 katılımcıya ait veriler SPSS v24 programında analize tabi tutulmuştur. Veriler normal dağılım gösterdiğinden parametrik analiz teknikleri kullanılmış olup iki grup arasındaki farka bakılırken t-testi, iki sürekli değişken arasındaki ilişkiye bakılırken korelasyon analizi testi kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara ait sosyodemografik bilgiler

Madde Kullanan ve Hüküm Giymiş (n=86)			Madde Kullanmayan ve Hüküm Giymemiş (n=90)	
Yaş (yıl)	26.80 ± 8.82		36.07 ± 10.07	
Maddeye Başlama Yaşı	19.65 ± 5.85			
Madde Kullanım Süresi (Yıl)	6.69 ± 6.38			
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Cinsiyet				
Kadın	4	4.7	38	42.2
Erkek	82	95.3	52	57.8
Medeni Durum				
Bekar	63	73.3	34	37.8
Evli	23	26.7	56	62.2
Eğitim Düzeyi				
İlköğretim	39	45.3	15	16.7
Lise	37	43.0	30	33.3
Üniversite	10	11.6	45	50.0
Ekonomik Düzey				
Kötü	14	16.3	6	6.7
Orta	58	67.4	55	61.1
İyi	14	16.3	29	32.2
Psikiyatrik Tanı				
Hayır	74	86.0	77	85.6
Evet	12	14.0	13	14.4
Tedavi Görme				
Hayır	70	81.4	78	86.7
Evet	16	18.6	12	13.3

BULGULAR

Madde kullanan hüküm giymiş 86 kişi ile araştırmacı tarafından rastgele seçilmiş madde kullanmayan hüküm giymemiş 90 kişiye ait sosyodemografik bilgiler ve madde kullanımına ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, madde kullanan ve hüküm giymiş katılımcıların yaş ortalamasının 26.80 ± 8.82 (17-56 yaş aralığı) olduğu görülmektedir. Bu katılımcıların maddeye başlama yaşı ortalama olarak 19.65 ± 5.85 olup toplam madde kullanım süresinin ortalaması ise 6.69 ± 6.38 'dir. Madde kullanan katılımcıların 60'ı (%69.8) sadece esrar, 10'u (%11.6) esrar ve sakinleştirici yatıştırıcı maddeler, 5'i (%5.8)

esrar, sakinleştirici yatıştırıcı maddeler ve sentetik maddeler kullanıyorken geriye kalan katılımcılar ise diğer maddelerden kullanmaktaydı. Madde kullanan katılımcıların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir (%95.3). 63 katılımcı (%73.3) bekar ve 23 katılımcı (%26.7) ise evlidir. Eğitim düzeyine baktığımız zaman ise katılımcıların çoğunluğu ilköğretim (%45.3) ve lise (%43.0) düzeyindedir. 58 kişi (%67.4) ekonomik düzeyini orta olarak bildirirken 14 kişi (%16.3) kötü ve 14 kişi (%16.3) ise iyi olarak bildirmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%86.0) psikiyatrik tanı almamıştır ve 70 kişi (%81.4) herhangi bir tedavi görmemişken 16'sı (%18.6) tedavi görmüştür.

Madde kullanmayan ve hüküm giymeyen katılımcıların özelliklerine bakıldığında katılımcıların yaş ortalamasının 36.07 ± 10.07 (16-67 yaş aralığı) olduğu görülmektedir. Katılımcıların 52'sinin (%57.8) erkek, 38'inin (%42.2) kadın olduğu görülmektedir. 56 katılımcı (%62.2) evli ve 34 katılımcı (%37.8) ise bekar. Eğitim düzeyine baktığımız zaman ise katılımcıların çoğunluğu üniversite (%50.0) ve lise (%33.3) düzeyindedir. 55 kişi (%61.1) ekonomik düzeyini orta olarak bildirirken 6 kişi (%6.7) kötü ve 29 kişi (%32.2) ise iyi olarak bildirmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%85.6) psikiyatrik tanı almamıştır ve 78 kişi (%86.7) herhangi bir tedavi görmemişken 12'si (%13.3) tedavi görmüştür.

Tablo 2 incelendiğinde Beck Depresyon Envanteri puan ortalamaları ile toplam Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalamaları ($r=-.442$, $p<0.001$) ve özel bir insan alt ölçeği puan ortalamaları ($r=-0.425$, $p<0.001$) arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki; aile ($r=-0.246$, $p<0.05$) ve arkadaş ($r=-0.363$, $p<0.005$) alt ölçekleri puan ortalamaları arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, madde kullanan hükümlülerin aileden, arkadaşan ve özel bir insandan algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça depresyonun düzeyi azalmaktadır.

Tablo 2 incelendiğinde sadece yaş ile arkadaş alt ölçeği puan ortalamaları arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=-0.308$, $p<0.005$). Buna göre madde kullanan hükümlülerin yaşı arttıkça arkadaşan aldıkları sosyal desteğin düştüğü söylenebilir. Bunun yanında madde kullanım süresi ile depresyon arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Yapılan bağımsız örneklem t-testi analizi sonuçlarına göre; Madde kullanan hükümlü katılımcılar ile madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların Algılanan Sosyal Destek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur [$t(174)=3.21$, $p<0.05$, $d=0.48$]. Buna göre, madde kullanan ve hükümlü katılımcıların Algılanan Sosyal Destek puan ortalamaları ($\bar{x}=52.67 \pm 18.80$), madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{x}=61.23 \pm 16.55$) daha düşük bulunmuştur.

Madde kullanan hükümlü katılımcılar ile madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların Arkadaştan Alınan Sosyal Destek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur [$t(174)=3.64$, $p<0.05$, $d=0.55$]. Buna göre, madde kullanan ve hükümlü katılımcıların Algılanan Sosyal Destek puan ortalamaları ($\bar{x}=16.13 \pm 7.79$), madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{x}=20.22 \pm 7.15$) daha düşük bulunmuştur.

Madde kullanan hükümlü katılımcılar ile madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların Özel Bir İnsandan Alınan Sosyal Destek puan ortalamaları arasında istatistiksel

olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur [$t(174)=2.27, p<0.05, d=0.34$]. Buna göre, madde kullanan ve hükümlü katılımcıların Algılanan Sosyal Destek puan ortalamaları ($\bar{x}=18.14 \pm 8.42$), madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{x}=15.27 \pm 8.42$) daha düşük bulunmuştur.

Tablo 2. Yaş, madde kullanım süresi, algılanan sosyal destek ve depresyon arasındaki ilişki için yapılan Pearson korelasyon analizi

	Yaş	Madde Kullanım Süresi	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği				Beck Depresyon Envanteri
			Toplam	Aile	Arkadaş	Özel Bir İnsan	
Yaş	1	0.663**	-0.161	0.111	-0.308**	-0.178	0.063
Madde Kullanım Süresi (Yıl)	0.663*	1	-0.298**	-0.100	-0.368**	-0.232*	0.014
	0.000		0.005	0.357	0.000	0.031	0.899
Toplam Algılanan Sosyal Destek	-0.161	-0.298**	1	0.691**	0.835**	0.826**	-0.442**
	0.138	0.005		0.000	0.000	0.000	0.000
Aileden Alınan Sosyal Destek	0.111	-0.100	0.691**	1	0.352**	0.298**	-0.246*
	0.311	0.357	0.000		0.001	0.005	0.023
Arkadaştan Alınan Sosyal Destek	-0.308*	-0.368**	0.835**	0.352**	1	0.616**	-0.363**
	0.004	0.000	0.000	0.001		0.000	0.001
Özel Bir İnsandan Alınan Sosyal Destek	-0.178	-0.232*	0.826**	0.298**	0.616**	1	-0.425**
	0.102	0.031	0.000	0.005	0.000		0.000
Beck Depresyon Envanteri	0.063	0.014	-0.442**	-0.246*	-0.363**	-0.425**	1
	0.564	0.899	0.000	0.023	0.001	0.000	

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır. **. Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Madde kullanan hükümlü katılımcılar ile madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların Aileden Alınan Sosyal Destek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır [$t(174)=1.52, p>0.05$].

Tablo 3. Madde kullanan hükümlü bireyler ile madde kullanmayan ve hüküm giymemiş bireylerin MSPSS puan ortalamalarının karşılaştırılması

	Grup	n	Ort.	SS	sd	t	p	d
Toplam Algılanan Sosyal Destek	Madde Kullanmayan	90	61.23	16.55	174	3.21	0.002	0.48
	Madde Kullanan	86	52.67	18.80				
Aileden Alınan Sosyal Destek	Madde Kullanmayan	90	22.87	5.92	174	1.52	0.130	0.23
	Madde Kullanan	86	21.28	7.74				
Arkadaştan Alınan Sosyal Destek	Madde Kullanmayan	90	20.22	7.15	174	3.64	0.000	0.55
	Madde Kullanan	86	16.13	7.79				
Özel Bir İnsandan Alınan Sosyal Destek	Madde Kullanmayan	90	18.14	8.42	174	2.27	0.025	0.34
	Madde Kullanan	86	15.27	8.42				

Yapılan bağımsız örneklem t-testi analizi sonuçlarına göre; Madde kullanan hükümlü katılımcılar ile madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların Beck Depresyon Envanteri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur [$t(174)=-3.20, p<0.05, d=-0.48$]. Buna göre, madde kullanan ve hükümlü katılımcıların Beck Depresyon Ölçeği puan ortalamaları ($\bar{x}=17.47 \pm 13.90$), madde kullanmayan ve hüküm giymemiş katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{x}=11.33 \pm 11.36$) daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4. Madde kullanan hükümlü bireyler ile madde kullanmayan ve hüküm giymemiş bireylerin BDE puan ortalamalarının karşılaştırılması

	Grup	n	Ort.	SS	Sd	t	p	d
Beck Depresyon Envanteri	Madde Kullanmayan	90	11.33	11.36	174	-3.20	0.002	-0.48
	Madde Kullanan	86	17.47	13.90				

TARTIŞMA

Çalışmamıza katılan hüküm giymiş ve madde kullanan bireylerin aileden, arkadaşan ve özel bir insandan algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça depresyon düzeyinin azaldığı görülmüştür. Bu bulgu sosyal desteği yüksek olan kişilerin depresyon düzeyinin daha düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sosyal destek ile depresyon arasındaki ilişkiyi açıklayan çalışmalar çok olmasına rağmen madde kullanan hükümlü bireyler örneklemini üzerinde yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Depresyon ile sosyal destek arasındaki negatif yönlü ilişki farklı örneklemlerde ortaya konmuştur. Cairney ve arkadaşları (21), evli ve bekâr anneleri ruhsal sağlık açısından karşılaştırmış ve evli annelere kıyasla bekâr annelerin algıladıkları aile desteğinin daha düşük ve depresyona girme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Bir başka çalışma da sosyal desteğin olmamasını, hem bağımsız olarak hem de yaşam olaylarının etkilerini değiştirerek depresyonun ortaya çıkmasına ya da nüksetmesine neden olarak bildirilmiştir (22). Yaşlı insanlarda sosyal destek ile depresyon düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen Holahan ve Holahan (23) çalışmasında yaşları 65-75 arasında değişen 26 kadın ve 26 erkek olan katılımcılardan topladığı verilerin sonuçlarına göre depresyon, algılanan sosyal destek ile negatif yönde ilişkilidir. Buna göre, algıladıkları sosyal destek düzeyi yüksek olan yaşlı bireylerin depresyon düzeyi sosyal destek düzeyi düşük olanlara göre daha düşük bulunmuştur. Ancak Alboukordi ve arkadaşları (24) Şiraz'daki Adel Abad hapisanesinde yatan 82 mahkûm ile yaptıkları çalışmada depresyon düzeyinin algılanan sosyal destek ile değil, özgüven ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmada elde edilen bulguların bizim çalışmamızın bulgularına paralel olmaması yazarların da belirttiği gibi örneklemin okur-yazarlık düzeyinin düşük olması ve hapisanede depresyon için psikolojik hizmetlerin sağlanması olabilir. Farklı örneklemler ile yapılan çalışmalar sonucunda depresyon düzeyi ile sosyal destek düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bireylerin sosyal desteği arttıkça depresif belirtilerinin azaldığı söylenebilir. Bu yüzden, hükümlülerin depresif belirtilerini azaltmak amacıyla sosyal destek kaynaklarının güçlendirmek önerilebilir.

Çalışmamızın bir diğer önemli bulgusuna göre, hükümlülerin yaşı arttıkça arkadaşan aldıkları sosyal destek azalır ancak yaş ile aile ve özel bir insandan alınan sosyal destek arasında bir ilişki yoktur. Knoll ve Schwarzer (25), göçmenler ile yaptıkları çalışmada genç kadınların yaşı daha ilerlemiş kadınlara kıyasla daha fazla sosyal destek aldıkları ancak, bu durumun erkek katılımcılar için geçerli olmadığını, yaş ilerledikçe sosyal destek düzeylerinde herhangi bir değişim olmadığını bildirmiştir. Örnekleminizi oluşturan katılımcıların çoğunluğunun erkek mahkûmlardan oluştuğu göz önünde tutulduğunda bu çalışmanın bizim bulgularımızla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bireyler yaşlandıkça en önemli sosyal destek kaynakları aile, eş ve çocuklar olur (26). Bizim çalışmamızda, mahkûmların yaşı ilerledikçe arkadaş desteğinin azalmasının önemli nedenlerinden biri, yaşlı insanlar için hapisane ziyaretinin daha zor ve imkânların daha kısıtlı olması olabilir. Her ne kadar aile üyeleri mahkûmları hapisanede sıklıkla ziyaret edip, telefon aracılığıyla iletişim kursalar da arkadaşlar için aynı şey söz konusu değildir.

Çalışmamızda madde kullanım süresi ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Buna göre, mahkûmların depresyon düzeyleri, maddeyi kullanma süresinin uzunluğu ya da kısıtlılığı ile ilişkili değildir. Her ne kadar madde kullanan bireylerde depresyon görülme sıklığının genel popülasyondan yüksek olduğunu bildiren çok fazla çalışmaya rastlansa da, madde kullanım süresi ile depresyon arasındaki ilişkiyi sınavan kısıtlı çalışma bulunmaktadır (27, 28). Madde kullanımının kronik hale gelmesi, kişiler arası ilişkileri de bozabileceği göz önünde bulundurulduğunda dolaylı olarak depresyon belirtilerini tetikleyebilir (29). Çalışmamızda, madde kullanım süresinin uzamasının depresyonla ilişkili bulunmamasının önemli nedenlerinden birinin örneklemin mahkûmlardan oluşması ve bu bireylerin maddeye ulaşma şanslarının madde kullanan diğer bireyler ile kıyaslandığında az olmasıdır. Hüküm giymiş bireylerin madde kullanım süresi ile depresyon arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için benzer örneklerde daha fazla boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre, madde kullanan hükümlü katılımcılarda, Algılanan Sosyal Destek toplam puanı ile arkadaşan ve özel bir insandan alınan sosyal destek alt ölçekleri puan ortalamaları, madde kullanmayan ve hükümlü olmayan katılımcıların ortalamalarından daha düşük bulunmuştur. Buna göre, madde kullanan hükümlü bireyler kullanmayanlara göre daha az sosyal destek görmektedirler. Özellikle arkadaşan ve özel bir insandan alınan sosyal destek belirgin olarak daha düşüktür. Genel olarak, literatürde algılanan sosyal desteğin, madde kullanan bireylerin sağlıklı kontrol grubuyla karşılaştırıldığı çalışma sayısı sınırlıdır. Özkan (30) tarafından yapılan çalışmada, bizim bulgularımıza paralel olarak; alkol ve madde bağımlılarının sağlıklı kontrol grubuna göre arkadaşan, aileden, özel insandan alınan sosyal destek ile algılanan sosyal destek düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Aydoğdu ve Olcay Çam (31), madde kullanım bozukluğu olan ergenlerle yaptıkları çalışmada, madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin toplam sosyal destek algısının ve aile sosyal desteğinin madde kullanım bozukluğu olmayan ergenlere göre daha düşük olduğunu, bizim bulgumuzun tersine ise, madde kullanım bozukluğu olan bireylerde arkadaş desteğinin madde kullanmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğunu bulmuştur. Örneklemin farklı olması, bulguların farklılaşmasının en önemli nedeni olarak düşünülmektedir. Ergenler arasında sosyal ilişkilerde maddenin kendini kabul ettirme üzerinde önemli bir etkisinin olduğu; madde kullanan bireylerin kullanmayanlara göre daha kolay arkadaş edindikleri ve sosyal çevre edindikleri düşünülmektedir. Madde kullanımı ile ilgili genel popülasyonda ve farklı örneklerde yapılacak boylamsal araştırmaların, konunun anlaşılmasına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bir diğer bulgumuza göre, madde kullanan hükümlü katılımcılarda Beck Depresyon Ölçeği puan ortalamaları madde kullanmayan ve hükümlü olmayan katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur. Buna göre, madde kullanan hükümlü bireylerin madde kullanmayan hüküm giymemiş bireylere göre depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu ve daha fazla depresif özellikler sergiledikleri görülmektedir. Literatürde de bu bulgu çeşitli çalışmalar ile desteklenmektedir. Koçhan (32) tarafından madde kullanan ve kullanmayan erbaş/erlerin depresyon düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmada, madde kullanan erbaş/erlerin madde kullanmayanlara göre depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Özbay ve arkadaşları (33), öğrenci ve işçiler ile yaptığı çalışma sonucunda her iki grupta madde kullananların depresyon düzeylerinin kullanmayanlardan daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Genel popülasyonda, madde kullanım bozuklukları ile depresyon oldukça yaygındır ve genellikle de aynı kişide birlikte görülür (34). Hasta örnekleminde yapılan bir çalışma da, alkol ve uyuşturucuya bağımlı bireylerin %44'ünde yaşam boyu majör depresyon öyküsü olduğunu göstermiştir (35). Depresyon ve madde kullanım bozuklukları genellikle birlikte görülse de, aralarında doğrudan somut bir ilişki saptanamamıştır. Ancak, madde kullanımının dönemsel olarak depresif ataklar yaratabildiği gösterilmiştir (36). Bu birliktelik durumu, bu bozuklukların birbirleri için risk faktörü olduğu veya her iki bozukluğun altında yatan ortak bir etiyolojik faktör olduğu şeklinde açıklanmaktadır (34).

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlar örneklemin küçük olması, çalışmada uygun örnekleme yönteminin kullanılması ve katılımcıların çoğunun erkek olması şeklinde sıralanabilir. Bir diğer sınırlılığımız ise iki grubun yaş ortalamaları arasında anlamlı fark çıkması ve bu farkın çalışmanın sonucunu etkileyebileceğidir. Bulgularımız algılanan sosyal destek düzeyinin madde kullanmayan ve hüküm giymemiş bireylerde daha yüksek, depresyon düzeyinin ise madde kullanan ve hüküm giymiş bireylere kıyasla daha düşük olduğu ve ilerde daha büyük örneklerle yapılacak çalışmaların hüküm giymiş ve madde kullanan bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeyini daha genellenebilir olarak açıklayacağını desteklemektedir.

Sonuç olarak, çalışmamızda algılanan sosyal destek düzeyinin madde kullanmayan ve hüküm giymemiş bireylerde daha yüksek, depresyon düzeyinin ise madde kullanan ve hüküm giymiş bireylere kıyasla daha düşük olduğu bulunmuştur. Bunun yanında, madde kullanan hüküm giymiş bireylerden sosyal desteği yüksek olanların depresyon düzeyi düşük olduğu ve bireylerin yaşı ilerledikçe arkadaşlardan aldıkları sosyal desteğin azaldığı tespit edilmiştir. Madde kullanım süresi arttıkça depresyon düzeyinde anlamlı bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Madde kullanan ve hüküm giymiş bireylere yönelik yapılacak sosyal desteğin geliştirilmesine yönelik psikososyal programların, bu bireylerin depresyon düzeyine olumlu yönde etki edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. UNODC. World Drug Report 2013 By United Nations Office on Drugs and Crime. New York: United Nations, 2016: 9.
2. Kinner SA, Young JT. Understanding and improving the health of people who experience incarceration: An overview and synthesis. *Epidemiol Rev* 2018; 40 (1): 4-11.
3. Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. 2017 Türkiye uyuşturucu raporu (2016 verileri). Ankara: Narko; 2017.
4. Bennett T, Holloway K, Farrington D. The statistical association between drug misuse and crime: A meta-analysis. *Aggression and violent behavior* 2008; 13(2): 107-118.
5. Peker N. Hükümlü ve Tutuklularda Madde Kullanımı ile Suç Türü ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2008.
6. Evans RG, Stoddart GL. Producing health, consuming health care. *Soc Sci Med* 1990; 31(12): 1347-1363.
7. Brunovskis A, Surtees R. Agency or Illness—The Conceptualization of Trafficking: Victims' Choices and Behaviors in the Assistance System. *Gender, Technology and Development* 2008; 12(1): 53-76.
8. Thoits PA. Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health. *J Health Soc Behav* 2011; 52(2): 145-161.
9. Thoits PA. Stress, coping, and social support processes: Where are we? What next? *J Health Soc Behav* 1995; 35: 53-79.
10. Saleem M, Tahir MA, Huda NU. Perceived social support and clinical anger among drug addicts of southern Punjab, Pakistan. *Pak J Commer Soc Sci* 2013; 7(2): 298-308.

11. Altuner D, Engin N, Gürer C, ve ark. Madde kullanımı ve suç ilişkisi: kesitsel bir araştırma. Tıp Araştırmaları Dergisi 2009; 7(2): 87-94.
12. Boyer EW, Fletcher R, Fay RJ, et al. Preliminary efforts directed toward the detection of craving of illicit substances: the iHeal project. Journal of Medical Toxicology 2012; 8(1): 5-9.
13. Meichenbaum D. Stress inoculation training: A preventative and treatment approach. Principles and practice of stress management 2007; 3: 497-518.
14. Kaplan AM, Haenlein M. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. Business horizons 2010; 53(1): 59-68.
15. Goffman E. Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates. New York: Routledge, 2017.
16. Baumeister RF, Leary MR. The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. Zukauskiene R (editor). Interpersonal Development. New York: Routledge, 2017: 57-89.
17. Zimet GD, Dahlem NW, Zimet SG, Farley GK. The multidimensional scale of perceived social support. J Pers Assess 1988; 52(1): 30-41.
18. Eker D, Arkar H. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği'nin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği [Factorial Structure, Validity, and Reliability of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support]. Türk Psikoloji Dergisi 1995; 34: 17-25.
19. Beck AT, Ward CH, Mendelson M, et al. An inventory for measuring depression. Arch Gen Psychiatry 1961; 4(6): 561-571.
20. Hisli N. Beck Depresyon Envanterinin geçerliliği üzerine bir çalışma. Psikoloji Dergisi 1988; 6: 118-122.
21. Cairney J, Boyle M, Offord DR, Racine Y. Stress, social support and depression in single and married mothers. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 2003; 38(8): 442-449.
22. Paykel ES. Life events, social support and depression. Acta Psychiatr Scand 1994; 89: 50-58.
23. Holahan CK, Holahan CJ. Self-efficacy, social support, and depression in aging: A longitudinal analysis. Journal of Gerontology 1987; 42(1): 65-68.
24. Alboukordi S, Noury R, Nikoosiyar Jahromi M, Fathollah Zahedian SF. The relationship between self-esteem and social support with depression in male prisoners. Journal of Mazandaran University of Medical Sciences 2010; 20(77): 62-68.
25. Knoll N, Schwarzer R. Gender and age differences in social support: A study on East German refugees. Weidner G, Kopp M, Kristenson M (editors). Heart disease: Environment, stress, and gender NATO Science Series, Series I: Life and Behavioural Sciences. Amsterdam: IOS Press, 2002: 198-210.
26. Shanas E. The family as a social support system in old age. Gerontologist 1979; 19(2): 169-174.
27. Booth BM, Walton MA, Barry KL, et al. Substance use, depression, and mental health functioning in patients seeking acute medical care in an inner-city ED. J Behav Health Serv Res 2011; 38(3): 358-372.
28. Kessler RC, Berglund P, Demler O, et al. Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the national comorbidity survey replication. Arch Gen Psychiatry 2005; 62(6): 593-602.
29. Sullivan LE, Fiellin DA, O'Connor PG. The prevalence and impact of alcohol problems in major depression: a systematic review. Am J Med 2005; 118(4): 330-341.
30. Özkan V. Alkol ve Madde Bağımlılarının Algıladıkları Sosyal Destek Sistemleri ve Hastalıkla Başa Çıkma Tutumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2016.
31. Aydoğdu H, Olcay Çam M. Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algıları yönünden karşılaştırılması. Psikiyatri Hemsireleri Derneği 2013; 4(3): 137-144.
32. Koçhan K. Madde Kullanan Ve Kullanmayan Erbaş/Erlerin Ebeveyne Bağlanma, Depresyon Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Stilllerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2014.
33. Özbay H, Göka E, Mavili Aktaş A, ve ark. Ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımının benlik imajı, depresyon ve anksiyete ölçümleri ile ilişkileri. Düşünen Adam 1991; 4(3): 53-58.
34. Swendsen JD, Merikangas KR. The comorbidity of depression and substance use disorders. Clin Psychol Rev 2000; 20(2): 173-189.
35. Miller NS, Klamen D, Hoffmann NG, Flaherty JA. Prevalence of depression and alcohol and other drug dependence in addictions treatment populations. J Psychoactive Drugs 1996; 28(2): 111-124.
36. Ögel K. Sigara, alkol ve madde kullanım bozuklukları: Tanı, tedavi ve önleme. İstanbul: Yeniden Yayınları, 2010